

В представленій статті буде розглянуто низку дуже важливих для практичної роботи медичних працівників питань щодо прав, обов'язків та відповідальності пацієнтів та їхніх законних представників.

Запропонований матеріал закриває цикл статей щодо правового статусу учасників взаємовідносин у медичній сфері.

Правовий статус пацієнта та його представника

Олена Беденко-Зваридчук

директор юридичної компанії «МедАдвокат», керівник проекту «Медико-правовий портал «103-law.org.ua», голова Комітету з медичного права АПУ

Зміст

Правовий статус пацієнта	1
Загальні положення	1
Права людини в медичній сфері	3
Обов'язки пацієнта	5
Відповідальність пацієнта	6
Правовий статус представника пацієнта	8
Підтвердження повноважень	9
Обсяг прав та обов'язків	9
Обов'язки представника пацієнта	10
Відповідальність представника пацієнта	11
Юридична бібліотека	12

Правовий статус пацієнта

Загальні положення

Будь-яка особа, що звернулася за медичною допомогою або скористалася нею, незалежно від того, в якому вона стані: хвора, здорова чи як особа, що погодилася на медико-біологічні дослідження - є **пацієнтом**.

Зважаючи на те, що медична галузь відноситься до галузей господарства, що є потенційно небезпечними, увага вітчизняного законодавця та міжнародної спільноти до прав пацієнтів є пильною.

Кожен пацієнт, як учасник правовідносин в медичній сфері, має свій правовий статус - тобто наділений рядом прав, має певні обов'язки та може бути притягнутий до

відповідальності при вчиненні порушень в галузі охорони здоров'я. Детально правовий статус пацієнта, а також його представників, розглянемо нижче.

Загальний рух за чітке врегулювання прав та обов'язків пацієнтів у Світі було розпочато після другої Світової війни та триває понині. Взаємини медичних фахівців і пацієнтів, включно до початку 70-х років ХХ століття, в основному були визначені правилами медичної етики. Проте, в подальшому спостерігається зміщення акценту в сторону правових положень та зростання уваги до цієї проблеми з боку міжнародної спільноти.

Значний розвиток медичної галузі, внесення змін до міжнародних документів та новели вітчизняного законодавства спонукають до постійного вдосконалення регулятивних норм щодо прав, обов'язків та відповідальності пацієнтів.

Серед міжнародних документів, що регулюють правовий статус пацієнта, виділимо наступні:

- Загальна декларація прав людини
- Міжнародний пакт про громадянські і політичні права
- Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод
- Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права
- Європейська соціальна хартія (переглянута) (ETS N 163)
- Лісабонська декларація про права пацієнта

Норми міжнародних документів були включені до вітчизняного законодавства, а саме:

- Конституція України
- Цивільний кодекс України
- Сімейний кодекс України
- Кримінальний кодекс України
- Закон України «Основи законодавства про охорону здоров'я»
- Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення»
- Закон України «Про захист персональних даних»
- Протоколи, стандарти та інші нормативні документи

Аналіз чинного законодавства дає змогу виокремити кілька груп прав та обов'язків пацієнта.

До **першої групи** відносяться основні права та обов'язки договірних правовідносин: право на забезпечення кваліфікованою медичною допомогою; обов'язок повідомити необхідні відомості про стан свого здоров'я, право на лікарську таємницю, право вимагати роз'яснення діагнозу, методів лікування і можливих наслідків, право на надання згоди на медичне втручання, обов'язок оплатити надану медичну послугу тощо.

В **другу групу** входять права та обов'язки, які закріплені за окремими категоріями пацієнтів: право матері на перебування в стаціонарі з дитиною, яка потребує догляду, право на участь в медичному експерименті тощо.

Третю групу складають права та обов'язки, які в договорі про надання медичних послуг є додатковими, виконують допоміжну функцію по відношенню до головного змісту зобов'язань: зберігання речей, харчування в стаціонарних лікувальних установах.

Права людини в медичній сфері

Права пацієнта – основні права людини, яка потребує медичної допомоги для охорони власного здоров'я та життя, з точки зору забезпечення доступу до медичного обслуговування, рівноправності, якості та ефективності такої допомоги.

Принципи підходу до прав пацієнта:

- ❖ Основна цінність життя;
- ❖ Тісний взаємозв'язок фізичного і духовного здоров'я;
- ❖ Забезпечення безпеки життя і здоров'я;
- ❖ Повага честі і гідності;
- ❖ Недоторканність людини і її особистого життя;
- ❖ Індивідуальність і вибір;
- ❖ Визнання пацієнта як рівноправного учасника при ухваленні рішення про медичне втручання;
- ❖ Регулювання прав і обов'язків пацієнта, з метою охорони здоров'я й інтересів самого пацієнта й інших осіб;
- ❖ Регулювання прав пацієнта механізмами їхнього забезпечення і захисту;
- ❖ Твердження принципу взаємної довіри у взаєминах пацієнта і медичного працівника;
- ❖ Оперативний і об'єктивний розгляд фактів порушення прав пацієнтів і відповідальності за порушення прав;
- ❖ Контроль і незалежна експертиза якості медичної і лікарської допомоги.

У відповідності до чинного законодавства України пацієнт має **право** на:

- a)* на охорону здоров'я, повагу честі та гідності, гуманне відношення з боку медичного й обслуговуючого персоналу;
- b)* вибір лікаря, у тому числі сімейного і лікуючого лікаря, з урахуванням його згоди, а також вибір лікувально-профілактичної установи відповідно до договорів обов'язкового і добровільного медичного страхування;
- c)* обстеження, лікування в умовах, що відповідають санітарно-гігієнічним вимогам;
- d)* проведення на його прохання консилиуму і консультацій інших фахівців;
- e)* полегшення болю, пов'язаного з захворюванням і (або) медичним втручанням, доступними способами і засобами;
- f)* збереження таємниці про факт звернення за медичною допомогою, про стан здоров'я, діагноз та результати, отримані при його обстеженні і лікуванні;
- g)* інформована добровільна згода на медичне втручання;
- h)* відмову від медичного втручання, крім невідкладних випадків, коли реальна загроза життю є наявною;
- i)* одержання інформації про свої права й обов'язки, стан свого здоров'я, а також на вибір осіб, яким в інтересах пацієнта може бути передана інформація про стан його здоров'я;
- j)* безпосереднє ознайомлення з медичною документацією;
- k)* одержання медичних і інших послуг у рамках програм добровільного медичного страхування;
- l)* допуск до нього адвоката або іншого законного представника для захисту його прав;
- m)* допуск до нього священнослужителя, а в лікарні - на надання умов для відправлення релігійних обрядів, у тому числі на надання окремого приміщення, якщо це не порушує внутрішній розпорядок лікувально-профілактичного закладу;
- n)* відшкодування збитків у випадку заподіяння шкоди його здоров'ю при наданні медичної допомоги;

о) оскарження неправомірних дій.

Деталізуємо реалізацію деяких прав пацієнта нижче.

Право на високоякісне медичне обслуговування

Будь-яка особа має право на отримання якісної медичної допомоги чи послуги без будь-яких обмежень. Надання такої допомоги має проводитися виключно в інтересах здоров'я пацієнта лікарем, який, на думку пацієнта, має право приймати професійні медичні та етичні рішення незалежно від стороннього впливу.

Лікування пацієнтів в Україні має проводитися відповідно до загальноприйнятих медичних принципів з урахуванням рекомендацій Протоколів та Стандартів надання медичної допомоги за будь-якою спеціальністю.

Право на свободу вибору

Пацієнт та його представник за відповідними повноваженнями мають право вільно вибирати і змінювати лікаря, лікарню чи інший заклад охорони здоров'я, незалежно від того, чи знаходяться вони в приватному або державному секторі.

Пацієнт на будь-якому етапі діагностики чи лікування має право звернутися за консультацією до іншого лікаря.

Пацієнт самостійно приймає рішення щодо необхідності у проведенні діагностики, лікування, профілактики. Вислухавши рішення пацієнта, лікар повідомляє йому про ймовірні наслідки прийнятого рішення для життя та здоров'я пацієнта.

Надаючи згоду на медичне втручання, пацієнт (представник пацієнта) має отримати вичерпну інформацію, цілі, очікувані результати та ймовірні ускладнення щодо запропонованих методів діагностики та лікування, а також відмовитися від подальшої діагностики чи лікування у будь-який момент.

Пацієнт повинен мати чітке уявлення про наслідки своєї відмови від запропонованих методів діагностики та лікування!

Право на отримання інформації та збереження конфіденційності

Інформація про стан здоров'я пацієнта відноситься до так званої «чутливої» інформації, тобто її розголошення може потягнути тяжкі наслідки для життя та здоров'я людини. Тому така інформація є конфіденційною та охороняється законом (лікарська таємниця) навіть після смерті особи. У виняткових випадках нащадки можуть отримати право доступу до інформації, що стосується ризику спадкових захворювань.

Конфіденційна інформація може бути розголошена тільки у випадку, якщо пацієнт дасть пряму згоду або таке розголошення прямо передбачено законом.

Міжнародні нормативні документи передбачають передачу медичної конфіденційної інформації іншим закладам охорони здоров'я виключно в міру необхідності, якщо пацієнт не дав прямої згоди. Проте, чинним законодавством України не передбачено такої передачі.

Пацієнт має право на отримання інформації щодо стану свого здоров'я, подану у зрозумілій пацієнту формі. За бажанням пацієнта інформація про стан його здоров'я має не надаватися пацієнтові. Про таке волевиявлення пацієнта необхідно зробити відповідний запис у первинній медичній документації.

У виняткових випадках інформація може бути прихована від пацієнта при наявності достатніх підстав для припущення, що така інформація створить серйозну

загрозу його життю чи здоров'ю. Пацієнт має право вибирати особу – свого представника, - якій слід повідомляти відомості про стан здоров'я пацієнта.

Право на санітарну освіту

Кожна особа має право на санітарну освіту, що допоможе йому зробити обґрунтований вибір щодо свого здоров'я та медичних послуг. Завданням освіти є повідомлення інформації про здоровий спосіб життя і методи попередження і виявлення захворювань на ранніх стадіях.

На наш погляд, не медичні працівники особисто мають проводити санітарну освіту населення. Запровадження державних програм забезпечить широку інформованість населення із формуванням правосвідомості. В процесі інформування населення має бути акцентовано увагу громадян на персональну відповідальність кожного за своє здоров'я.

Право на підтримку та захист

Пацієнт має право скористатися духовної чи моральною підтримкою, включаючи допомогу служителя будь-якої релігійної конфесії, або відхилити її.

Захист порушених прав пацієнт може вчиняти самостійно або із залученням фахівців.

Обов'язки пацієнта

Окресливши перелік прав пацієнта, необхідно зупинитися на обов'язках, що впливають із норм чинного законодавства, зокрема: Конституції України, Основ законодавства про охорону здоров'я, норм санітарного та іншого галузевого законодавства.

Отже, пацієнт зобов'язаний:

- ✓ піклуватись про своє здоров'я та здоров'я дітей, не шкодити здоров'ю інших громадян;
- ✓ виявляти в спілкуванні з медичними працівниками повагу і такт;
- ✓ повідомляти лікаря всю інформацію, необхідну для постановки діагнозу і лікування захворювання;
- ✓ після надання згоди на медичне втручання неухильно виконувати всі розпорядження лікуючого лікаря. У разі відмови від запропонованих методів обстеження чи лікування, підписати Відмову від медичного втручання;
- ✓ дотримувати правила внутрішнього розпорядку лікувальної установи, де він знаходиться;
- ✓ співробітничати з лікарем при одержанні медичної допомоги;
- ✓ негайно інформувати лікаря про зміну стану свого здоров'я в процесі діагностики і лікування;
- ✓ негайно звертатися до лікаря при підозрі на наявність, або при наявності захворювання, що представляє небезпеку масового поширення;
- ✓ у передбачених законодавством випадках проходити профілактичні медичні огляди і робити щеплення;
- ✓ подавати невідкладну допомогу іншим громадянам, які знаходяться у загрозовому для їх життя і здоров'я стані;
- ✓ не починати дій, здатних порушити права інших пацієнтів;
- ✓ виконувати інші обов'язки, передбачені законодавством про охорону здоров'я.

Зверніть увагу!

Лікар має право відмовитися від подальшого ведення пацієнта, якщо останній не виконує медичних приписів або правил внутрішнього розпорядку закладу охорони здоров'я, за умови, що це не загрожуватиме життю хворого і здоров'ю населення (ст. 34 Основ законодавства про охорону здоров'я).

Відповідальність пацієнта

Розкриваючи тематику прав пацієнта, ми назвали три групи прав та обов'язків пацієнта, які по суті розкривають різні аспекти регулювання договірних відносин у медичній сфері.

Пряме порушення таких правовідносин з боку пацієнта тягне за собою настання юридичної відповідальності. В переважній більшості випадків, пацієнт може бути притягнутий до цивільно-правової або кримінальної відповідальності.

Звернутися до суду із позовом проти пацієнта в рамках цивільного або господарського судочинства в праві керівник лікувальної установи щодо якої з боку пацієнта були вчинені наступні дії:

- порушення прав медичних працівників на повагу честі, гідності, ділової репутації або псування ділової репутації (іміджу) лікувальної установи
- порушення прав інших пацієнтів на забезпечення якісною, своєчасною та безпечною медичною допомогою
- введення в оману співробітників лікувально-профілактичних закладів при наданні персональних відомостей, що потягло за собою видачу документів, у т.ч. суворой звітності, із неправдивими даними
- псування матеріально-технічної бази лікувальної установи із відмовою пацієнта компенсувати матеріальні збитки
- порушення строків та порядку розрахунку за надані медичні послуги

У наших статтях щодо правового статусу медичного працівника та лікувально-профілактичних закладів ми вже торкалися питання порушення прав медичних працівників на повагу честі, гідності, ділової репутації (№ 3 за 2012р.) або псування ділової репутації (іміджу) лікувальної установи (№ 4 за 2012р.).

При залученні з боку невдоволеного пацієнта засобів масової інформації, наприклад, імідж лікувальної установи приватної форми власності може постраждати настільки, що власники такого закладу можуть просто припинити його діяльність. У випадку безпідставних скарг пацієнта, які потягнули збитки, керівник ЛПУ має право подати позов до суду із вимогою відшкодувати завдані збитки, у т.ч. втрачену вигоду.

Наголосимо на тому, що якщо пацієнт звертався до ЗМІ, скарга проти ЛПУ була ним оприлюднена, то при порушенні судової справи проти пацієнта керівництво ЛПУ не порушує його право на збереження лікарської таємниці.

Порушення прав інших пацієнтів на забезпечення якісною, своєчасною та безпечною медичною допомогою прямо пов'язано із вимогами санітарно-протиепідемічного законодавства України. Так, у разі неповідомлення медичних працівників щодо наявності підозри чи дійсної наявності висококонтагезного захворювання, що стало причиною зараження медичних працівників та інших пацієнтів, в залежності від виду захворювання та ступеня тяжкості нанесеної шкоди пацієнта буде притягнуто або до цивільно-правової або до кримінальної відповідальності.

Введення в оману співробітників лікувально-профілактичних закладів при наданні персональних відомостей, що потягло за собою видачу документів, у т.ч. суворой звітності, із неправдивими даними спостерігається при порушенні процедури надання персональних відомостей – без пред'явлення документу, що засвідчує особу. При зверненні пацієнта до лікувально-профілактичної установи він має надати паспорт або інший документ, що засвідчує особу, для внесення правильних відомостей про особу до паспортної частини первинної медичної документації. Не завжди пацієнти мають при собі такі документи. І якщо у випадку планового консультування можливо відмовити пацієнтові у наданні медичної допомоги чи медичних послуг до виконання їм обов'язку щодо засвідчення власної особи відповідними документами, то при оформленні медичної документації на пацієнтів, що потребують надання невідкладної допомоги медична документація заповнюється зі слів хворого.

Рекомендуємо інформувати пацієнта про необхідність надати документи, що засвідчують особу, та вимагати від нього надання таких документів. У випадку ігнорування вимог не видавати документи, що засвідчують тимчасову непрацездатність або медичні висновки, що будуть подані до МСЕК при встановленні групи інвалідності. За видачу указаних документів із хибними даними законодавством України передбачено адміністративну та кримінальну відповідальність для медичних працівників.

Псування пацієнтом матеріально-технічної бази лікувальної установи можливе як випадкове, так і свідомо. При вчиненні таких дій необхідно залучити свідків із подальшим складанням Акту, засвідченого їхніми підписами. Якщо на вимогу лікувальної установи компенсувати матеріальні збитки пацієнт відмовляється, необхідно подавати позов до суду із вимогою відшкодувати завдані збитки.

Зверніть увагу! При залученні свідків при складанні Акту необхідно отримати їхню попередню згоду на участь у судовому процесі у якості свідків та занотувати всі можливі координати.

При порушенні строків та порядку розрахунку за надані медичні послуги керівництво ЛПУ спочатку має вжити заходи досудового врегулювання спору. При відмові пацієнта оплатити надані послуги, необхідно звернутися до суду не тільки із позовом, але й отримати від судді дозвіл про розголошення лікарської таємниці для порушення справи. Досить часто, при зверненні керівництва до суду із позовом з вимогою оплатити надані послуги, правозахисники пацієнта спмагаються довести, що такий позов став причиною розголошення лікарської таємниці та спричинив тяжкі наслідки для хворого.

Не маючи нормального юриста та не вчинивши певні дії, керівництво ЛПУ або не отримає жодної копійки відшкодування матеріальних збитків (тобто вийде на нуль у взаєморозрахунках із пацієнтом), або ще й лишиться винним (тобто сума, що мала надійти до ЛПУ виявиться меншою за розмір матеріального еквіваленту моральних страждань пацієнта з приводу розголошення лікарської таємниці).

Щодо **кримінальної відповідальності**:

Розділ II Особливої частини Кримінального кодексу України має ряд статей, за якими може бути притягнуто до відповідальності пацієнта, який вчинив протиправні дії по відношенню до медичних працівників або інших пацієнтів / інших осіб, зокрема:

Стаття 115. Умисне вбивство

Стаття 116. Умисне вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання

Стаття 117. Умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини

Стаття 119. Вбивство через необережність

Стаття 120. Доведення до самогубства

- Стаття 121. Умисне тяжке тілесне ушкодження
- Стаття 122. Умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження
- Стаття 123. Умисне тяжке тілесне ушкодження, заподіяне у стані сильного душевного хвилювання
- Стаття 125. Умисне легке тілесне ушкодження
- Стаття 126. Побої і мордування
- Стаття 127. Катування
- Стаття 128. Необережне тяжке або середньої тяжкості тілесне ушкодження
- Стаття 129. Погроза вбивством
- Стаття 130. Зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби
- Стаття 133. Зараження венеричною хворобою

Правовий статус представника пацієнта

Як показує досвід, медичні працівники, найчастіше, не обізнані з питань щодо кола осіб, які можуть бути представниками пацієнта, переліку документів, які підтверджують повноваження представника, обсягу їхніх прав, обов'язків та відповідальності.

У відповідності до Глави 17 Цивільного кодексу України під представництвом розуміють правовідношення, в якому одна сторона (представник) зобов'язана або має право вчиняти певні дії від імені другої сторони, яку вона представляє. Представництво виникає на підставі договору, закону, акта органу юридичної особи та з інших підстав, встановлених актами цивільного законодавства (ст. 237 ЦК)

Представники, з якими особисто стикаються в робочому процесі медичні працівники, можуть представляти інтереси пацієнта за законом, за довіреністю або за волевиявленням пацієнта. Коло прав та повноважень у кожній групі представників різний, про що детально йтиметься нижче.

Представництво *за законом* виникає щодо пацієнтів, які ще не досягли повноліття (не набули повної цивільної дієздатності) або їхня дієздатність обмежена за законом судом.

Коло осіб, які є законними представниками (ст. 242):

- батьки (усиновлювачі) щодо своїх малолітніх та неповнолітніх дітей
- опікун (піклувальник) щодо малолітньої особи та фізичної особи, визнаної недієздатною
- піклувальник, адміністрація (або уповноважені особи) будинку дитини, інтернату тощо

Батьки мають однакові права та обов'язки по відношенню до своїх малолітніх та неповнолітніх дітей.

Дія цього положення поширюється на батьків, які живуть у шлюбі, розлученні або живуть разом без оформлення сімейних відносин (так званий, цивільний шлюб).

Надання інформації про стан здоров'я дитини, необхідні медичні втручання, а також отримання згоди на медичне втручання, при можливості, необхідно отримувати від обох батьків.

Не є законними представниками пацієнта-дитини бабуся, дідусь, сестра, брат, тітка, дядько та інші родичі, якщо за рішенням суду їм не надано таких повноважень, не оформлено опіку або не видано довіреності батьками дитини.

Інша категорія представників отримує свої повноваження щодо представлення інтересів пацієнта на підставі **довіреності/договору** (ст. 244). Довіреність може бути видана нотаріусом або посадовою особою, до повноважень якої входить посвідчення цивільних актів. Договір укладається між пацієнтом та представником щодо надання певних послуг. Довіреність та договір обов'язково оформлюється письмово. Вони містять термін дії та вичерпне коло прав та повноважень, вчинення яких від імені пацієнта може здійснювати конкретна особа, на яку видана довіреність або з якою укладено договір.

Статтею 237 Цивільного кодексу України визначено, що окрім закону та довіреності представництво може виникнути за інших підстав. До таких інших підстав ми відносимо **пряме волевиявлення пацієнта**, яке озвучується перед медичним працівником при перебуванні у медичному закладі. Зазвичай такий вид представництва виникає при екстреній госпіталізації дієздатної особи, яка отримала травму, має бути прооперована та в інших випадках, коли така особа не матиме можливості тимчасово чи постійно особисто приймати рішення або вчиняти певні дії. У такому випадку пацієнт має у присутності свідків, а при їх відсутності, - особисто лікарю вказати особу чи осіб, які представлятимуть його інтереси, вчинятимуть від його імені правочини. Пацієнт має вказати обсяг інформації, який має передаватися такому представнику. У медичній картці необхідно зробити відповідний запис та засвідчити його підписом пацієнта.

Підтвердження повноважень представників пацієнта відбувається за наявності декількох документів, а саме:

- батьки - паспорт та свідоцтво про народження дитини;
- опікун – паспорт та рішення суду;
- піклувальник, адміністрація (або уповноважені особи) – паспорт, посвідчення працівника установи, наказ або довіреність на представлення інтересів;
- представник за довіреністю (договором) – паспорт, довіреність або договір, посвідчення особи.

Обсяг прав та обов'язків законних представників

Представники пацієнта в залежності від наданих повноважень наділені відмінним колом прав. Зокрема, на представників за законом розповсюджується весь спектр прав та обов'язків, якими наділений пацієнт.

Повноваження представника за довіреністю (договором) в значній мірі можуть бути обмежені у порівнянні із обсягом прав законних представників. Повне коло прав такого представника зазначено у довіреності або договорі. Не соромтесь робити копії документів про представництво та вклеювати в карту пацієнта, аби в будь-який момент мати доступ до цих документів.

Щодо повноважень осіб, яких назвав пацієнт (представник за волевиявленням), то необхідно визначити коло прав та повноважень, якими наділяє такого представника пацієнт. Запис про визначення прав та повноважень в такому разі робиться в карті, пацієнт його засвідчує власним підписом.

Тепер визначимо перелік прав, якими законодавець наділив представника пацієнта. Ми надамо повний перелік прав, який застосовується до законних представників пацієнта. Представники за договором, довіреністю або за волевиявленням пацієнта, як вже

ззначалося, можуть бути наділені меншим колом прав, про що зазначається у документах, що підтверджують повноваження або при волевиявленні пацієнта.

Отже, перелік прав представника пацієнта є наступним:

- надання згоди на медичне втручання, надання дозволу на отримання медичних послуг неповнолітнім пацієнтам (ч. 3 ст. 284 ЦК, ч. 1 ст. 43 Основ законодавства про охорону здоров'я, п. 3.1 Наказу МОЗ України «Про затвердження Тимчасових стандартів надання медичної допомоги підліткам та молоді»)
- відмова від медичного втручання щодо пацієнта, який не є повнолітнім чи дієздатним (ч. 4 ст. 284 ЦК України, ч. 4 ст. 43 Основ законодавства про охорону здоров'я)
- отримання медичної інформації про стан здоров'я пацієнта (ч. 2 ст. 285 ЦК, ч. 2 ст. 39 Основ законодавства про охорону здоров'я)
- присутність при дослідженні причин смерті та ознайомлення з висновками щодо причин смерті, а також оскарження цих висновків до суду (ч. 4 ст. 285 ЦК, ч. 5 ст. 39 Основ законодавства про охорону здоров'я)
- реалізація свободи вибору (ч. 2 ст. 284 ЦК, п. «д» ст. 6, ст. 34, 36, 38 Основ законодавства про охорону здоров'я):
 - на вільний вибір лікаря
 - на вибір методів лікування відповідно до рекомендацій лікаря
 - на вибір закладу охорони здоров'я
 - на вимогу заміни лікаря
 - на лікування за кордоном у разі неможливості надання такої допомоги у закладах охорони здоров'я України
- відвідування пацієнтів, які перебувають на стаціонарному лікуванні в закладі охорони здоров'я (ч. 1 ст. 287 ЦК, п. «к» ст. 6 Основ законодавства про охорону здоров'я).

Обов'язки представника пацієнта

Отримуючи певні права, представник набуває і коло обов'язків. Перелік обов'язків кореспондується наданим правам та повноваженням. Нижче наведемо перелік обов'язків законних представників пацієнта. Отже, представник пацієнта зобов'язаний:

- ✓ дотримуватися загально прийнятих правил поведінки, виявляти в спілкуванні з медичними працівниками повагу і такт;
- ✓ повідомляти лікарю всю відому представнику інформацію, необхідну для встановлення діагнозу і лікування пацієнта;
- ✓ надати згоди або оформити письмову відмову від медичного втручання;
- ✓ надати згоду на обробку персональних даних пацієнта;
- ✓ дотримуватися правил внутрішнього розпорядку лікувальної установи;
- ✓ співробітничати з лікарем при одержанні медичної допомоги;
- ✓ негайно інформувати лікаря про зміну стану здоров'я в процесі діагностики і лікування, у т.ч. про всі негативні наслідки;
- ✓ повідомити лікарю про наявність або ймовірність наявності захворювання, що представляє небезпеку масового поширення;
- ✓ не починати дій, здатних порушити права медичних працівників та інших пацієнтів;
- ✓ піклуватись про здоров'я дітей або підопічних, не шкодити здоров'ю інших громадян;

- ✓ представляти інтереси пацієнта при взаєминах із фізичними чи юридичними особами.

Відповідальність представника пацієнта

У відповідності до чинного законодавства України, представника пацієнта у разі вчинення протиправних дій або таких дій, що суперечать інтересам пацієнта, можна притягнути до цивільно-правової та кримінальної відповідальності.

Ініціювати судовий процес може як сам пацієнт, так і державні органи за поданням повідомлення керівництвом медичного закладу. Останній випадок зустрічається при визнанні дій представника пацієнта такими, що можуть мати негативні наслідки для життя та здоров'я пацієнта, наприклад, при відмові представника від лікування, що може спричинити смерть пацієнта. У такому разі, лікуючий лікар ставить до відома керівництво ЛПУ про факт недобросовісного виконання обов'язків представником пацієнта. Якщо такі дії вчиняє законний представник пацієнта (нагадаємо, це батьки, опікуни та піклувальники), то керівництво ЛПУ зобов'язано повідомити органи опіки та піклування про такі дії законного представника.

Під час розгляду судом справи щодо порушення прав пацієнта або вчинення дій, що суперечили інтересам пацієнта, відбувається відновлення порушеного права або визнання вчинених представником пацієнта правочинів нікчемними, наприклад, укладення договору про надання медичних послуг, підписання Відмови від надання медичної допомоги / послуг тощо.

В рамках цивільного позову можливе ініціювання органами опіки та піклування позову про позбавлення батьківських прав, у разі вчинення протиправних дій щодо життя і здоров'я дитини-пацієнта її батьками – законними представниками. За подібною схемою можливе скасування усиновлення та припинення опіки та піклування.

До кримінальної відповідальності представника пацієнта можна притягнути на загальних підставах за вчинення протиправних дій проти життя та здоров'я особи (Розділ II. Злочини проти життя та здоров'я особи Кримінального кодексу України), зокрема:

- за завідоме залишення без допомоги особи, яка перебуває в небезпечному для життя стані і позбавлена можливості вжити заходів до самозбереження через малолітство, старість, хворобу або внаслідок іншого безпорадного стану, якщо той, хто залишив без допомоги, зобов'язаний був піклуватися про цю особу і мав змогу надати їй допомогу, а також у разі, коли він сам поставив потерпілого в небезпечний для життя стан;
- за ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, при можливості надати таку допомогу або неповідомлення про такий стан особи належним установам чи особам, якщо це спричинило тяжкі тілесні ушкодження.

У разі доведення вини представника пацієнта у смерті чи каліцтві останнього, таку особу можна притягнути до відповідальності за наступними статтями Кримінального кодексу України:

Стаття 115. Умисне вбивство

Стаття 116. Умисне вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання

Стаття 117. Умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини

Стаття 119. Вбивство через необережність

Стаття 120. Доведення до самогубства

Стаття 121. Умисне тяжке тілесне ушкодження

Стаття 122. Умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження

Стаття 123. Умисне тяжке тілесне ушкодження, заподіяне у стані сильного душевного хвилювання

Стаття 124. Умисне заподіяння тяжких тілесних ушкоджень у разі перевищення меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця

Стаття 125. Умисне легке тілесне ушкодження

Стаття 128. Необережне тяжке або середньої тяжкості тілесне ушкодження

Стаття 130. Зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби

Стаття 133. Зараження венеричною хворобою

Стаття 134. Незаконне проведення абортів

Стаття 135. Залишення в небезпеці

Стаття 136. Ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані

Сподіваємося, що надана інформація сприятиме ефективній роботі закладу охорони здоров'я!

Юридична бібліотека

- Загальна декларація прав людини (Генеральна Асамблея ООН, 10 грудня 1948 р.)
- Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (Генеральна Асамблея ООН, 16 грудня 1966 р.)
- Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Генеральна Асамблея ООН, 4 листопада 1950 р.)
- Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (Генеральна Асамблея ООН, 16 грудня 1966 р.)
- Європейська соціальна хартія (переглянута) (ETS N 163), Страсбург, 3 травня 1996 р.
- Лісабонська декларація про права пацієнта (Всесвітня медична асоціація, вересень-жовтень 1981р. із змінами)
- Конституція України
- Цивільний кодекс України
- Сімейний кодекс України
- Кримінальний кодекс України
- Закон України «Основи законодавства про охорону здоров'я»
- наказу Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Тимчасових стандартів надання медичної допомоги підліткам та молоді» від 2 червня 2009 р. № 382